

Politikai
röpiratok,

73.

73

550

8.

LIBT200761042

Magyarországi

DEBALLAGI GÉZA

A MÉLYEN TISZTELT ORSZÁGOS KÉPVISELŐHÁZ-
HOZ INTÉZETT KÉRVÉNYE, A TISZÁNTULI REFOR-
MÁLT EGYHÁZKERÜLETNEK, A KÖZÉPTANODAI
OKTATÁS TÁRGYÁBAN.

Mélyen tisztelt Képviselőház!

A tiszántuli ref. egyházkerület, a középtanodai oktatás ügyében megjelent miniszteri törvényjavaslat által, ha az szentesített törvény-nyé levén, mint ilyen szigoruan végrehajthatni fogna: részben prote- stáns egyházunknak országos törvényekben gyökerező jogait látván megsemmisített; másfelől pedig meggyőződése szerint, a törvény- tervben foglalt s nagyon részletességig menő feltételek szoros meg- határozása, a köznevelés és tanügy emelésére sem szolgálhatván: e törvényjavaslattal szemben, a következő elveket és nézeteket kéri figyelembe vétetni a mélyen tisztelt Képviselőház által, mint a melyek egyházkerületünk törvényes képviselőinek és kor- mányzóinak, a mult időkben is gyakorta nyilvánított meggyőződése és óhajta szerint, az iskola ügynek törvényhozásilag rendezése kör- ül, annak valódi biztosítása, — s nem csak a protestáns, hanem az általános tanügy országosan felvirágoztatása céljából, szem elől nem téveszthetők.

A magyarországi mind két hitvallásu evangeli- kusoknak jogait, az iskolák állítására és fentartá- sára nézve, békekötések s országos törvények biz- tosítják.

Ebből folyólag a miniszteri törvényjavaslatban foglalt azon tétel: hogy a hitfelekezetek, törvényhatóságok, községek, egyesek, saját erejükből állíthatnak és tarthatnak fen a törvényben megnevezett bárminemű középtanodai tanintézetet, a megállapított szabályzatok és feltételek mellett; és így a protestáns mindkét hitfelekezetre nézve is, a közép tanodák felállítása és fentartása, — csak megenge- dettnek jeleztetik: ez több tekintetben sérelmes reánk protestán- sokra, és a mi állami jogi állásunkra nézve.

Mert a protestáns hitfelekezet joga, — az iskolák felállítását és fentartását illetőleg, nem engedély alapján áll, hanem történeti multtal és fejlődéssel bír, s máig is fenálló államjogi szerződésekkel és sarkalatos törvényekkel van az biztosítva; a mennyiben a törvénykönyvünkbe is beigatott bécsi és linci békekötések és különösen az alaptörvény erejével bíró 1791: XXVI. törv. cikk, ezen jogot, a protestáns hitfelekezet részére, minden megszorítás nélkül és örök időkre biztosították.

Annálfogva egyházkerületünk óhajtja, hogy a középtanodákról szóló törvényben világosan mondassék ki: miszerint a prot. hitfelekezet, a bécsi és linci békekötésekben s az 1791: XXVI, és 1848: XX. t. cikkeken gyökerező iskola tartási és önkormányzati jogait, a középtanodákra nézve is sértetlenül megtartja és gyakorolhatja. — Valamint másrésről, hogy ha a fenálló vallási és iskolai törvényeken, a mai kor igényei által követelt oly változtatások szándékoltatnak tétetni, melyek a prot. hitfelekezetnek a most idézett békekötéseken és törvénycikkeken alapuló jogait érintik: a teendő változtatásoknál ezen jogok kellő figyelembe vétessenek, s a most tényleg létező törvényes állapot gondosan összehasonlittassék azzal, mely az új törvény által létrehozatni céloztatik.

Ezekből tehát már önként következik, hogy a középtanodai oktatás rendezésénél a magyarországi protestáns hitfelekezetekkel szemben, a kormány és törvényhozás előtt, nem egy fehér lap áll, melyre tetszése szerint írhatna új törvényeket, hanem positiv törvényeken alapuló, máig is fenálló jogokkal van dolga, melyeket az új törvény alkotásánál figyelem nélkül hagynia nem lehet.

Továbbá a törvényjavaslat a tanszabadságot hirdetvén, az nézetünk szerint nem abban áll, hogy az által épen ez irányban, az iskolaügy mezején oly megszorítások léptettessenek életbe, melyek a fejlődést, haladást s a versenyt akadályozzák, a tudomány és közmíveltség kárára és sokszoros hátrányára; hanem sokkal inkább oly intézkedések megtételét kívánja és föltételezi, hogy jótékony hatásával még azokra is kiterjesztessék, kik azzal eddig nem bírtak és rendelkeztek.

Hogy tehát ezen jogok a tanszabadság átalánossá tétele által másokra is kiterjesztessenek, az ellen egyházkerületünknek kifogása nincs, sőt azt örömmel fogadná; de hogy a tanszabadság ürügye alatt, egyházunknak positiv jogai megcsontatassanak, vagy egészen megsemmisíttessenek, az ellen felszólalni már erkölcsi jogos kötelessége.

Már pedig a miniszteri törvényjavaslat olyan jogokat támad meg, midőn az iskola felállítási és fentarthatási jogot egyenlősítvén,

ezt minden különbség nélkül oly feltételekhez köti, melyek a protestáns hitfelekezetek által eddig birt önkormányzati jogokba ütköznek, és azzal merőben ellenkeznek.

Az 1791 : XXVI. t. cikk ugyanis, elismervén azt, hogy az iskolák a magyar protestáns egyház testének kiegészítő részét képezik: örök időkre biztosítja az evangélikusok számára azon jogot, hogy ezek már létező iskoláikat fentarthassák, ott a hol szükségesnek látják újakat állíthassanak fel; a tanítók és tanárok számát meghatározthassák, azt növelhessék, vagy kevesbithessék; — a tanítókat, tanárokat, rectorokat, alrectorokat, szabadon hívthassák meg és elbocsáthassák, — a tanítás és tanulás módját szabályozhassák, — végre hogy iskoláikat s nevelési minden ügyeiket, saját kurátoraik és hatóságaik által kormányozhassák.

Ellenben a miniszteri törvényjavaslat, a hitfelekezetekre nézve épen úgy mint a törvényhatóságokra, községekre és egyesekre nézve, minden megkülönböztetés nélkül egyenlő feltételeket tűz ki, melyek mellett ezek, iskolákat nyithatnak avagy tarthatnak fen. Korlátok közé szorítja a tanárok szabad választását, képesítésök módját; meghatározza ezeknek számát, fizetésöknek minimumát, kijelöli a tantárgyakat, rendelkezik a vizsgákról s a szorgalom idő mennyisége felett; sőt annyira megy a részletezésben, hogy még arról is gondoskodik, hány négyszög láb területnek kell esni az alsóbb és felsőbb osztályokban egy egy tanulóra; meghatározza a tanulók számát, kik egy terembe befogadhatók; és pedig mind ezt oly bőkezűen szabja meg, hogy az általa kijelölt feltételeknek teljesen megfelelő iskolák felállítására, felszerelésére és fenntartására, nem hogy csupán a saját erejökre támaszkodható protestáns hitfelekezetek nem képesek, de kivéve talán egyes minta iskolákat, nem képes arra maga az állam sem; sőt egész határozottsággal mondhatni, hogy ilyen iskolák általánosságban, — a miveltség és anyagi jólét legelőrehaladottabb fokán álló államokban sem található fel.

Látni való ebből, hogy a miniszteri törvényjavaslatban, a protestáns hitfelekezetek önkormányzati joga egészen mellőztetett, s iskoláikra vonatkozó legfontosabb jogaik, melyeknek ma még törvényes birtokában vannak, legnagyobb részben semmivé fognak tétetni; mi által pedig a protestáns egyház létalapja, sőt élete van megtámadva. Mert ha a javaslat úgy a mint áll, törvénynyé válnék és végrehajthatnék: ez a közmívelődésnek is nagy hátrányára, a mostani protestáns gymnasiumok legnagyobb részének bezáratását és elpusztulását fogná maga után vonni; s nem lennének többé elegendő számban s alkalmas helyeken olyan tanintézetek, melyek eddig lehetővé tették, hogy a szegény protestáns szülők gyermekei,

tanítói és lelkészi pályára léphessenek, az ismét azon szomorú eredményt vonná maga után, hogy iskoláink számára néptanítókat s gyülekezeteink számára lelkészeket nem tudnánk hol venni.

De a törvénynek a miniszteri törvényjavaslatba foglalt részletességig való kiterjesztését, nevelészeti szempontból sem látjuk kellően indokoltúnak és szükségesnek; s azon apró részletességig menő követelések, hazánkban a közmívelődésnek nem előmozdítására, sőt épen hátráltatására s akadályozására szolgálnak; a törvényjavaslatban emlegetett tanszabadsággal pedig, semmiképen össze nem egyeztethetők.

Elismeri egyházkerületünk: hogy az államnak szabadságában, sőt kötelességében áll törvényben kijelölni azon végcélt, melyet mindenféle tanintézetnek multhatlanul el kell érnie; vagy is az állam szabja meg az iskolák által adandó képzettség minimumát, de hogy ama célt vagy is e minimumot, miféle eszközök segélyével érik el a nem állami iskolák, abba az állam nem avatkozik.

Azt, hogy a tanintézetek által elérendő véccél a törvényben kijelöltessék, vagy is az iskolák által adandó képzettség minimuma megszabassék, a tanügy s ezzel együtt általában a hazai művelődés összhangzatos és folytonos haladásának érdeke multhatlanul megkívánja; a rend és állami egység érdeke azonban ennél többet nem követelhet, a szabadság elve pedig nem is engedhet. — Ebből folyólag:

Az alkotmányos és felelős államkormányának jogában áll, a maga törvényes közegei által időnként tudomást szerezni arról, hogy a tanintézetek eleget tesznek-e az ország törvénye által kiszabott minimumnak, és ha e részben gyökeres mulasztást tapasztal, a baj megorvoslásáról gondoskodik.

A kormány felügyeleti jogát tehát, bizonyos határok között kétségbe vonni egyáltalában nem akarja egyházkerületünk, de a felügyelet gyakorlását illetőleg, különbséget kíván tételni: a protestans hitfelekezeti s az állami, községi vagy egyesek által fenntartott iskolák között

A protestans hitfelekezeti iskolákra nézve, az 1791: XXVI. t. c. midőn egy részről ő felségének legfőbb felügyelési hatalmát biztosítja, s épségben fenntartatni rendeli; más részről egyszersmind megszabja azon határvonalat is, melyen túl, ezen felügyelési hatalom gyakorlása nem terjedhet.

Ezen törvény 4. §-a ugyanis így szól: *Evangelici, utriusque confessionis, in iis quae ad religionem pertinent, unice a religionis suae superioribus depen-*

de ant. „Mind két hitvallásu evangelikusok, a vallásra tartozó dolgokban, egyedül vallásuk felsőségeitől függenek.“ Már előbb a 2-dik § ban pedig ez mondatik: *in uberiores taliter declarati liberi religionis exercitii corroborationem ultro declaratur... liberum fore evangelicis ad cuncta illa loca in quibus evangelici necessarium existimaverint ministros inducere... scholas erigere aut reparare.* „A szabad vallás gyakorlat teljesebb megszilárdítása céljából kijelentetik az is, hogy az evangelikusoknak szabadságukban áll ott, a hol ezt szükségesnek látják, iskolákat állítani és kijavítani.“ És hogy általában a protestánsok iskolái a vallással és ennek szabad gyakorlatával az 1791-ik évi XXVI. t. cikkben elválatlanul kapcsolatban állóknak tekintetnek, ez kitünik mindjárt azon törvénynek címéből; ebben az iskolák a vallás szabad gyakorlatával a templomokkal és parochiákkal mindig együttesen említetvén, s ezekre nézve egyenlő intézkedések tétetvén.

Igy állván a dolog önként következik, hogy valamint eddig ő felsége legfőbb felügyeleti hatalmát a protestánsok iskoláira nézve a dicasteriumok által csak az egyházi főhatóságok útján gyakorolta: úgy jövőre a kormány sem avatkozhatik be közvetlenül az iskolai ügyek intézésébe; olyan hatáskörrel, mint ez a miniszteri törvényjavaslatban körül írva van, a mi iskoláinkra vonatkozólag tanfelügyelőket nem nevezhet ki és nem alkalmazhat.

Önként következik ebből továbbá az is, hogy a kormány által kinevezett tanfelügyelők, a prot. iskolákkal közvetlenül nem, hanem csupán ezeknek egyházi főhatóságaik útján érültközhetnek; az iskolai célokra szolgáló alapítványok és egyéb vagyonok kezelésébe pedig semmi beleszólási joggal nem bírnak, ezeknek felügyeletére és ellenőrzésére egyedül az illető egyházi főhatóságok levén hivatva és kötelezve. Tehát egyházkerületünk, a tanfelügyelők hatáskörét protestáns felekezeti iskoláink irányában csupán addig tartja kiterjeszhetőnek, a meddig azt az állam célja kívánja, hogy t. i. az illető hatóságok közbejöttével ügyeljenek fel arra, hogy az iskolákban állam ellenes tanok ne taníttassanak s meggyőződést szerezzenek a felől, hogy a kitűzött cél eléretik-e? Egyebekben a főfelügyeleti jog gyakorlása a protestáns iskolákra vonatkozólag, az évenkénti jelentések bekívánása által is eszközölthetvén, a közvetlen felügyelet pedig az illető hitfelekezeti főhatóságot illetvén.

Azt azonban helyesnek tartja egyházkerületünk, hogy a statisztika érdekéből is minden tanintézetre nézve, az évi fenntartására kiadott összegek, s a fedezésül szolgáló alapok és bevételek az iskolai értesítvényekben koronkint kimutatva legyenek, s a miniszteriumnak ily kimutatások által adassék meg a szükséges tájékozás. — Vala-

mint azt is elismeri, hogy az állami főkormányzati hatóságnak joga van a vagyon kezeléséről különös esetekben, biztos és határozott tudomást szerezni, s így az ellenőrzést gyakorolni.

Mindezekből folyólag, a törvényjavaslatban kifejezett azon elvet, hogy „ha prot. iskoláink a reájok kiszabott feltételeket nem teljesítik, a miniszternek jogában áll azokat bezáratni,“ mint a mely eljárás leghatározottabban ellenkezik az 1791-iki alap-törvényvel egyházkerületünk nem helyesellheti; mert meggyőződése szerint, valamely iskolát bezáratni, még akkor sem szabad, ha annak vezetői vagy előjárói bűnösök volnának. Az államnak jogában áll ily esetben megbüntetni a bűnös tanítót vagy előjárókat, de magának az iskolának bezáratását átalán véve is sem jogosnak, sem a közművelődés érdekében helyesnek nem tarthatja. Valamely prot. iskolának az államkormány által bezáratását pedig egyenesen az 1791. XXVI-dik törv. cikkbe ütközőnek nyilvánítja egyházkerületünk.

De meg azon elvnek keresztül vitele által, hogy a meghatározott feltételeknek meg nem felelő iskolákat a közoktatási miniszter bezárathatja, egyházkerületünk nézete szerint épen nem fog emelkedni a tanügy, s nyerni a közműveltség előmozdítása, sőt inkább alább-alább száll, s kimaradhatlan következménye leend a hanyatlás és középtanodáink tetemes részének megszűnése és elpusztulása; mert még az államnak sem leend annyi anyagi ereje, hogy a megszüntetett és bezárt gymnasiumok helyett másokat állíthasson, oly mérvű berendezéssel és felszereléssel, a mint azt a törvényjavaslat kívánalmái megszabják és követelik, s mindez az egyetemes tanügy fejlődését késlelteti és évtizedekre veti vissza, nem nyújthatván az állampolgároknak az ország minden vidékén könnyen felhasználható alkalmat a középtanodai oktatás és nevelés elsajátítására, abban való részvételre.

Különben egyházkerületünk meggyőződése szerint, ha valamely jelenleg fennálló tanintézet a törvényben kiszabott feltételeknek meg nem felelhet, ebből nem az következik, hogy bezárassék, ha nem az, hogyha más különben az érdekelt tanintézet életképes, és a közművelődés érdekében szükséges, segítették az állam által oda, hogy a kitézött feltételeknek megfelelhessen; ez által sokkal inkább előmozdítván a köznevelés érdeke, mintha az ilyen iskolák bezáratnak, és helyökbe sem az állam, sem a hitfelekezetek más iskolákat nem állíthatnak.

A prot. középtanodák fentartása és átalában a felekezeti iskolai célok előmozdítása is az állam legfontosabb érdekei és teendői közé tartozik.

Mert a protestáns iskolák nem valami elzárkózott egyházi, pusz-

tán hitfelekezeti intézetek, hanem egyszersmind a hazai közmívelődésnek is előmozdítására szolgálnak. És mint ilyenek teljes joggal igényelhetik azt, hogy mindaddig míg az állam bármely országos forrásból valamely tanintézetet segélyez, a prot. iskolák is részesüljenek aránylagosan ilyen anyagi segélyben. Tehát ha van, — a mint hogy van is, az állam rendelkezése alatt álló oly országos alap, akár fekvő javakból, akár alapítványból, akár más valamiből álljon az, amelynek rendeltetése, hogy egyházi és iskolai célokra fordítassék: ebből a magyar prot. egyház nem kéri és várja, hanem követeli a maga részét és pedig követeli azt, mind népessége arányában, mind időnként létező szükségéhez képest; a nélkül, hogy a nyert államsegélyért egyházunk az iskolai ügyekben eddig gyakorolt önkormányzati jogai-ból bármi kis részt is feláldozni kénytelenítették; és így tanintézeteink felekezeti jellemének és autonómiájának legkisebb sérelme nélkül. Továbbá:

Azon összegek, melyek évenként az országgyűlés által nevelési célokra megszavaztatnak a közadóból vétetvén ki, ahoz a prot. egyház hívei, mint állampolgárok aránylag járulnak; és így nem volna méltányos, hogy ők annak élvezetéből kizárassanak, vagy a részcsítés olyan feltételekhez köttessék, melyek bár a közmívelődés érdekében nincsenek kellőleg indokolva, mégis más részről a prot. egyház önkormányzati jogának csonkítását vonnák magok után.

Amnyit megkövetelhet az állam, hogy a segélyül adott összegek hova fordítása vagy miként történt felhasználása időnként kimutattassék, de ennél többet sem a nevelés érdeke nem kíván, sem a prot. egyház önkormányzati jogai meg nem engednek.

Egyébiránt a segélyezés módjára nézve legcélszerűbbnek véli egyházkerületünk, hogy a lehetőséghez és szükséghez képest megállapítandó segélyezési összegek, az egyházkerületeknek adatnának ki, melyek aztán a kapott összeget az általuk legjobban ismert viszonyokhoz képest használnák fel, a segélyre szorult és fenntartandóknak ítelt tanodáknak támogatására.

Ezek szerint a tiszántúli ref. egyházkerület, a középtanodai oktatás fontos kérdésének megoldása és törvényhozásilag elintézése érdekében, a következő főbb elveket kéri figyelembe vétetni a mélyen tisztelt képviselő ház által.

A magyarországi protestáns hitfelekezeteknek békekötések s országos alaptörvények által biztosított iskolaügyi jogai, sértetlenül fentartassanak.

Az állam szabja meg az iskolák által adandó képzettség minimumát, de hogy ama célt vagyis a minimumot miféle eszközök segélyével érik el a

protestáns iskolák abba az állam ne avatkozzék és így:

A kormány ne avatkozzék be közvetlenül a prot. iskolaügyek intézésébe.

Az országos törvényben meghatározott feltételeknek meg nem felelő iskolák ne bezárassanak, hanem oda segítsenek, hogy czéljokat megközelíthessék.

A prot. középtanodák fentartása és általában a felekezeti iskolai célok előmozdítása is az állam legfontosabb érdekei és teendői közé tartozik; és így:

A prot. tanintézetek is mind addig, míg más iskolák részesülnek államsegélyben, ez anyagi segélyezésben részesíttessenek.

Ezek azon főbb elvek, melyeknek kellő figyelembe vétele és méltatása nélkül, egyházkerületünk meggyőződése szerint a prot. gymnasiumok nehéz és válságos napoknak néznek elé, s azokkal együtt magyar ref. egyházunk életfája is gyökerében támadtatván meg, egyházunkra a valódi élet és fölvirágzás korszaka helyett hanyatlás, sinlődés és küzdelem teljes bizonytalan jövő várokozik, melynek a nemzeti közművelődésre nézve is káros hatásai el nem maradhatnak.

Mely határozott, őszinte és tiszteletteljes nyilatkozatunk és kérésünk után hazafiui tisztelettel maradtunk: Debreczen 1874. február hó 15-én.

A mélyen tisztelt képviselőháznak

alázatos szolgái:

A tiszántuli ref. egyházkerület közönsége.

Annak nevében

Révész Bálint püspök.

Gróf Dégenfeld Imre főgondnok.

Tóth Sámuel m. k.
egyházkerületi főjegyző.

